

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОСТАВНИЦИКА У СРБИЈИ

Изази два пута месечно

О ТРГОВАЧКИМ ПОСЛОВИМА

ПИШЕ

Ђорђе М. Ђорђевић

проф. тргов. права

(Наставак)

3. *О предузећу подвоза на сузу и води.* (алинеја 2. т. 3. §. 14.)

О овоме говори се нарочито у трговачком законику, и то у одељку III. *О одираваљачима или експедиторима, било по води било по сузу* §§. 62—63, и одељку IV. *О возиоцу или кирицији*, §§. 69—74. Овде имамо само ово да кажемо:

Преносна средства од велике су важности са гледишта трговачког и индустријског, јер без њих роба и производи морали би се трошити на месту где су и произведени, а знатно би се умалила и измена њихова, која је главни предмет трговине. Истина, самим преносом не стварају се нове ствари, али се њиме обично повећава вредност постојећих ствари, и са овог гледишта економичари сматрају пренос за продуктивно предузеће. Извесна роба, веле они, нема готово никакву цену на месту где је произведена, или што је има у изобиљу, или што није потребна, а кад се пренесе на место где је ређа и где се за њу осећа већа потреба. онда добија и већу вредност. Преносна средства увећавала су производњу и умножила и развијала одношаје између удаљених предела и народа, тако, да се данас може рећи, да су преносна средства, нарочито жељезнице, учиниле револуцију у трговачком свету, и да данас напредак једне државе највећма зависи од усавршених путова и преносних средстава.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Лица која се овим предузећима баве чине велику услугу трговини. Трговац који има да одправи робу на удаљено место, обраћа се комисионару преноса, а овај налази возиоца, који ће превоз да изврши. Одправљачима преноса то је лакше, пошто они стоје у непосредном додиру са возиоцима, и увек су у стању одправити ствари где се оће. Ова потреба нарочито се онда осећа, кад се роба има одправити у удаљена места, и кад се на том путу мора променити више возиоца н.пр. кад би роба морала путовати водом, жељезницом, и обичним колима.

За то, што овакови предузимачи чине велике услуге трговини, што спекулирају са услугама својих радника, и наплаћују се и то на колима, коњима, лађама, жељезници, пренашају туђу робу за уговорену цену, законодавац огласно је ова предузећа за трговачка.

III. Свако предузеће набављања. (т. 4. §. 17. устр.)

И овај пропис узет је из француског законика (чл. 632), али само почетак. Француски законодавац сматра за трговачки посао, не само свако предузеће набављања већ и *предузећа агентурска, канцеларије за обавештавања, предузећа продаја средством лиценцијe, позоришта.*

Наш закон у т. 4. §. 17. устр. прописује, да је трговачки посао *свако предузеће набављања*; то се може узети, да је под изразом „свако“ разумео и остала предузећа, која имају за предмет разне набавке.

Како и код нас постоје разна агентурска предузећа, и њих помиње закон о таксама, а са стране долазе разна друштва, која дају представе, увеселења, забаве, то ћемо говорити о свим тим предузећима трговачким.

1. О предузећу набављања.

О свом предузећу каже се у закону само то, да је трговачко предузеће, а у чему се то састоји и чиме се бави, о томе се не говори.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Под предузећем набављања (лифEROвања, г. Вељковић стр. 27. св. I) разуме се уговор између два лица, са којима се један уговарач обвезује предати а други примити, у *разне рокове*. храну или друге предмете, по уговореној цени. Овај уговор може се закључити између приватних лица, а и са државом.

Предузеће набављања не мора увек имати за предмет да се пренесе сопственост ствари на лице, спрема кога је обвеза примљена. Она могу имати за циљ и просто давање ствари под кирију. То је случај, кад неко даје другоме под кирију намештај или украсе и потребне ствари за какве свечаности и забаве.

Но у оба случаја, предузећем набављања спекулира се на куповини и препродаји, или давању под кирију предмета, које предузимач оваких предузећа има предати, — и према том је ово предузеће трговачки посао.

Но једно предузеће само је онда предузеће набављања, кад се предузимач обвезе предати ствари које је купио, или које ће купити. Према томе, не сме се уврстити у ред трговачких послова, кад се сопственик обвезе да преда, у разне рокове храну и друге производе које добија са своје земље; јер за овај случај важи пропис т. 1. § 19. устројства, по ком сопственик земље не врши трговачки посао, кад продаје своје производе. То је исто случај и са писцем дела.

И онда, кад је ово предузеће трговачки посао, што има знаке тргов. посла, о којима смо раније говорили, али је у питању набавка која се чини држави, предузимач потпада трговачком суду, само у погледу трећих лица, од којих је набавио ствари, а према држави, обично он је потчињен административном судству за све оно, што се тиче тумачења и испуњавања услова, које је уговором на себе примио.

2. Предузећа агентурска.

Агентима називају се лица, која су изабрала за обично занимање: да за друге врше извесне послове за извесну награду у новцу; да ономе који потребује нађу новаца и измире дугове; да новац даду под интерес, нађу зајам, да нађу

места за слуге, служавке и друга лица, итд. Закон оглашава ово предузеће за трговачки посао, и онда не треба гледати на то. нити је то од утицаја, да ли је агенат посредовао у грађанском или трговачком послу.

Но трговачки карактер носе на себи само она предузећа, која су јавно објављена; јер се тиме препоручују поверењу публике. Нема ничега трговачког у томе, што се неко подхватио да другоме нађе новаца, или служитељима место.

Ово исто важи и за канцеларије за обавештавања.

3. *Предузећа продаја средством лиценцијe.*

У већим варошима осећа се потреба за оваква предузећа, пошто увек има људи који су приморани да што од својих ствари продаду. Лица, која се баве оваковим предузећима спекулирају са киријом за своје радње и са радњом својих млађих и посредују између продаваца и купца. А како им публика поверава и своје ствари, то да би се публици дало веће јемство, ова лица потчињена су трговачком судству.

4. *Предузећа приватне позоришта.*

Под тим разумеју се сва приватна предузећа која имају за циљ дати публици прилике за забаве и уживања, и то, за извесну плату у новцу. Таква су предузећа позоришта, циркуси, гимнастичке представе, концерти и игре, показивање животиња итд. Ова предузећа сматрају се за трговачка за то, што лица која се са истима баве, спекулирају на раду лица која употребљавају, са талентом актера, вештином вештака, певача, свирача, и нужним материјалом за таква предузећа, која се у неку руку дају публици на послугу.

Има више писаца који уче, да су обвезе, које предузимају актери спрема директора позоришта, трговачке природе, и да је трговачки суд надлежан за тужбу директора противу актера. Разлози су им ови: актер, и у опште сваки вештак, ма да прима за своје суделовање одређену плату, опет са директором заједно суделује у предузећу које има за циљ пружити публици прилику да гледа и ужива у јавним пред-

ставама. Ма да вештаци нису са директором ортаци у предузећу, онет у самој ствари предузеће не би могло постојати без њиховог суделовања, и може се рећи, да се директор заједно са њима обвезује спрема публице.

Но умесније је противно мишљење, по ком вештаци кад суделују у оваквим предузећима за плату, не врше трговачки посао, као што не врше ни писци, ни живописци, кад продају своја дела.

Али, ако су вештаци у исто време и предузимачи овакових предузећа, онда се сматрају за трговце.

Директори овакових предузећа предузимају трговачку обвезу наспрам вештака и других лица, са којима се служе у свом предузећу. Но да ли он предузима трговачку обвезу и спрема сопственика сале, зграде, у којој даје своје представе? Једни тврде да је трговачки посао, пошто спекулира и на самој кирији. Но умесније је противно мишљење, да ово није трговачки посао, јер овде је у питању узимање под закуп непокретног добра, а давање под закуп непокретног добра није трговачки посао.

IV. Свако предузеће посредовања или сензалства.

Истина о овоме не говори се у §. 17. устројства, али нема сумње, да лица, која се овим предузећима баве, врше трговачки посао, и она су уврћена у §§ 50 — 57. трговачког законика.

Посредственици су споредни органи за трговачке послове (в. §. 50. тргов. зак.). Трговина је изодавна осетила потребу за оваква лица, која су позната у месту са трговачким приликама, која познају купце и продавце, њихове потребе, и примати понуде и својим посредовањем олакшавати трговачке продаје и куповине.

Посредственици само посредују између уговорача; купаца и продаваца, а они сами уговарају. У том се посредственици и разликују од комисионара. Посредственици не закључују уговор у своје име, већ у име оних, за чији рачун

посредују. За то сам закон у §§ 53. и 54 ставља у дужност да воде дневник, и да изводе потписане од уговорача предају истима за доказ о закљученом послу.

Како су посредственици и установљени за то, да посредују у погодбама између продаваца и купца, то је потребно било спречити их, да немају свог интереса у пословима, у којима посредују, и закон им (§. 55.) забрањује да се сами одају трговачким пословима, а у §. 56. прописао и последице, ако би посредственик поступио томе противно. А за то, што им је забрањено да сами тргују, закон (§. 57.) признаје им право на закону награду у $\frac{1}{2}$ на 100 од вредности закљученог посла, а допушта им да могу условити и већи проценат.

V. Свако делање или операцију банака. (т. 5. § 17. устр.).

Банка и банкар и набављају новац, отварају кредите, примају обавезу да примљени новац на једном месту испоруче на означеном месту. Они спекулирају са готовим новцем, трговачким и државним хартијама, као са другом робом. Тако н.пр. банкар и мењају једну врсту новца за другу, то значи, купују и продају новац, који је ствар у смислу грађ. права; — есконтишу менице и друге хартије од вредности, којима рок исплати још није дошао; примају на се да о року исплате менице, издају писмена о кредиту, отварају кредит, примају на чување новац, или вредности, које им приватна лица поверавају, итд.

Из изложеног види се, да, као што трговци раде са робом, банкар и тргују са новцем и хартијама од вредности, које су роба у њиховим рукама.

Ови послови, према пропису т. 5. §. 17. устр. само се онда могу сматрати за трговачке, ако их раде банкар и и банке, који се тим пословима стално баве (Ст. Вељковић стр. 30—35. св. I.).

Српска Народна Банка није чисто трговачка установа. Њени односи спрам државе потчињени су нарочитим прописима. На против, београдски кредитни завод, смедеревска

банка и други новчани заводи, то су установе, које долазе под одредбу т. 5. § 17 устр. дакле су чисто трговачке установе.

VI. Француско право увршћује у трговачке послове *сва поморска предузећа и уговоре, који са истима стоје у сези.* Дакле, сва предузећа о грађењу лађа, све куповине, продаје и препродаје лађа, сва поморска отправаљања, давања лађа под кирију, поморска осигуравања, сви уговори о плати људи потребних за послугу на трговачким лађама.

VII. *Меницу на између којих лица.* (т. 6. § 17. устр.)

Меница је трговачки посао услед прописа закона, и то између свију лица, дакле по сили законске претпоставке, која не допушта противан доказ. Законодавац је ово прописао за то, да осигура циркулацију меница, које чине услуге трговини као и новац, да обезбеди прописе тргов. законика, по којима онај, који купује меницу, није дужан познавати потписе свију потписника на меници, који су по закону одговорни. Дакле, разлози користи и јавне безбедности, покренули су законодавца, да меницу огласи за трговачки посао, без обзира на лица, која су меницу издала, примила, пренела, као што су ти разлози покренули законодавца да огласи за трговачко предузеће, свако предузеће комисионарства, ма да та предузећа, по својој природи, немају увек трговачки карактер.

VIII. *Свако предузеће грађевина.* (т. 7. § 17. устр.)

Закон овде не говори о поједином послу већ о предузећу, према томе, подизање зграда за своју потребу није трговачки посао. Под горњу одредбу потпадају предузимачи грађевина, т. ј. она лица, која су изабрала за свој позив, да другима, за извесну цену, подигну грађевине; јер тада предузимачи спекулирају на цени материјала и раду лица која употребљавају при грађевини, а то је већ само по себи трговачки посао.

(Наставиће се)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ДВА ПИТАЊА О НАДЛЕЖНОСТИ

Код нас се погрешно тумачи *надлежност* судије за неспорна дела *односно потврђења тапија и распореда масених новца на штабулисане повериоце нене.*

Тако, неки држе, да је за ове послове надлежан суд; а неки опет да је надлежан судија за неспорна дела.

И, за то, што у овим питањима владају неједнака мишљења, побуђен сам да иста на јавност изнесем и том приликом да и своје мишљење дам о тој надлежности.

Да ли је за потврду тапија надлежан суд или судија за неспорна дела? Да би на ово питање одговорно, потребно је да наведем разлог оних судија који држе да је судија за неспорна дела надлежан за потврду тапија. Код њих је најглавнији разлог тај, што они потврђења ових исправа — тапија, увршћују у она потврђења о којима је реч у чл. 147 правила о пост. у неспор. делима. Овај разлог за вршење обележеног посла не може да вреди. Не може по томе, што се чл. 147 пр. о пост. у неспор. делима, односи на потврђења само оних исправа, које може да потврди и полиц. чиновник, као што су: облигације, уговори и томе подобно; јер кад потпуну важност таквих потврда носи ауторитет једног полиц. чиновника, онда за што ту важност у потврди не би могао имати и судија за неспорна дела, кад се зна: да се у вршењу ових потврда не оцењују права оних лица којима се те потврде чине. Али са потврдом тапија са свим друкчије стоји. За потврду тапија није моћан полиц. чиновник на следствено ни судија за неспорна дела. Право потврде тапија дато је искључно суду — § 292 п 294 грађ. закона, пошто се у овим законским прописима изречно каже: да онај који преноси имање на другога мора лично или преко пуномоћника изјавити *пред судом* пренос и захтевати потврду тапије. у коме случају *суд* *колегијално* мора претходно да оцени ова питања:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

а, да ли је онај, који захтева пренос имања сопственик истог, и да ли је правно способан те да може пренос учинити;
 б, ако на имању постоје терети, да се оцени шта ће бити с њима; и

в, ако купац имања прима терете на себе то под каквим условима, и да ли му треба уважити те услове или не треба.

И, пошто се претходно оцене сва ова питања, онда суд доноси колегијалну одлуку о томе: да дозвољава или да не дозвољава потврду, и тек после на основу те одлуке потврда се извршује или одбацује.

Према томе, дакле, сама природа овога посла и већа гаранција, да се ко преносом имања с једног лица на друго неби оштетио, нужно захтева: да потврђења тапија извршује сам суд колегијално, а никако судија за неспорна дела. Овим не кажем, да аукторитет судије за неспорна дела не може давати потпуну моралну гаранцију у овим пословима. Не, боже сачувај, него се и ја овде држим онога општег принципа: „више очију више виде, више глава више памети“, а овај принцип о раду о коме је овде реч и наш је законодавац у поменутиим §§-фима усвојио као већу гаранцију за имовна права интересованих лица.

А да је ово мишљење основано на закону, најбоље се објашњава тач. 2 § 294 грађ. закона, у којој се изречно каже: *онај који изјаву преноса непокретног имања не може дати лично суду или преко пуномоћника, даће је пред два из суда изаслата члана.*

Дакле, кад се по наведеном законском пропису за саму изјаву о преносу непокретна имања тражи: да је она суду лично дата, посредно или непосредно; а у случају немогућности лична престанка пред два изаслата члана суда, онда према томе, логична је и посљедица: да оцена и потврда те изјаве треба да је санкционисана одлуком суда колегијално, а не одлуком судије за неспорна дела. Јер, не може се разумно ни претпоставити а то ли законски узети, да је наш законодавац већу важњу обратио на пријем изјава о преносу непокретна имања, него на саму оцену тих изјава.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ови исти разлози важе и за остале две врете тапија: кад се ко сам убаштињава у своме имању и кад суд издаје тапију кућу имања које је купљено на јавној лицитацији; јер и при потврди ове две врете тапија, треба оценити она иста претходна питања као и код потврде тапија кад се имање по приватној продаји преноси с једног лица на друго. — То је односно потврде тапија у опште.

Сада ћу да пређем на друго питање: да ли је судија за неспорна дела надлежан за распоред новаца који је добијен од продате непокретности масене, међу њене интабулисане повериоце?

На ово питање одговарам: да судија за неспор. дела није надлежан за распоред добијени од продате непокретности масене међу њене интабулисане повериоце. Није надлежан судија за неспор. дела за то: што се и за решавање овога питања тражи, да се претходно оцене и посвршавају извесни послови који претходе овоме раду о распореду новаца. Тако, пре него што би се приступило распореду новаца, претходно треба да се реше и оцене ова питања:

а, да ли је продаја уредна или неуредна, ако постоји тужба интересованих лица;

б, да се реши скинуће терета са првог сопственика;

в, да се реши пренашање терета на купца имања, ако неке од њих прима на себе; и

г, да се реши издање тапије купцу имања

Сва ова претходна питања оцењује и решава *суд колегијално*. О овоме, држим, не треба ни говорити, јер је то свакоме познато.

Према томе, дакле, кад је суд надлежан за оцену и решење претходних питања, онда се разумно и законски мора узети да је *колегијално суд* надлежан и за оцену и решење посљедујућег као главног питања, дакле, питања о распореду новаца, ради кога се унапред послови у обележеним претходним питањима морају на чисто да изведу и пречисте, па тек по томе, да се приступи решењу и оцени питања о распореду новаца.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

А да је суд, а не судија за неспор. дела, надлежан за распоред новаца међу заложне повериоце масене, види се поред наведених разлога најбоље и из самог смисла § 489 грађ. суд. пост. у коме се изречно каже: да ће полиц. власт по продаји каквога имања *новац на распоред послати суду*.

И, кад суд учини распоред са добијеним новцем међу заложне повериоце масене, остатак новаца који по исплати остане, шаље на даљи рад судији за неспор. дела. Са овим новцем судија за неспор. дела као надлежан, даљи свој рад продужава, разуме се, у оним случајевима и по оним предметима кад стање масе није презадужено; јер ако је овај случај, распоред новаца *врши* опет *суд*, па ма то презадужено стање масено долазило од личних а не заложних поверилаца њених, — чл. 108 и 109 прав. о пост. у неспор. делима.

Са наведених разлога судија за неспорна дела није надлежан за распоред новаца на заложне повериоце масене, а није надлежан ни за потврду тапија, него је за оба ова посла *надлежан само суд*.

Милаило Стевановић

БАШТИНА И СВОЈИНА

или

КОЛЕКТИВИЗАМ И ИНДИВИДУАЛИЗАМ КОД СРБА

НАПИСАО

МАТА РАДОСАВЉЕВИЋ

(Наставак)

III

Први део ове расправе говори о имовини у опште с нарочитим погледом на баштину и својину. У другом делу расправљају се баштина и својина као два посве разна и супротна имовинска појма и системе. Изгледа, да смо тиме наслову што га ова расправа носи за доста учинили. Но имовинска система има много већег значаја, него што се то обично

мисли. С тога и додајемо овај трећи део, у којем ће да се расправља однос између имовинске системе и друштва.

Као што знамо друштвени организам састављен је из двојакних сила и елемената: *личних* (људи) и *материјалних* (добара). Но друштво људско није проста гомила (конгломерат), већ баш напротив ово је органски развијена целина свију саставних сила и елемената. Сви елементи стоје у посредној или непосредној органској вези и односу, систематички су међу собом уређени састављени и распоређени, тако да укупно друштвени организам стварају и сачињавају.¹⁾ И код друштава налазимо све степене и моменте органске еволуције: *интеграцију*, *диференциацију* и *систематизацију* сила и елемената.

У првоме реду ваља нам приметити, да се нас тиче само економни живот. Ово је опет само једна грана и део друштвеног живота. Ако је слободно по аналогији говорити, онда се може рећи, да је економни живот *вегетативна система* друштвеног организма.²⁾

Имовинска система јесте система наслањања, система састављања и распоређивања сила и елемената у друштву. Имовинска система и економна организација стоје у тесној међусобној вези и односу. Имовинска система ствара и даје облик економној организацији. Задатак је науке да владајућу систему и форму (облик) економне организације сазна и испита, а законодавства да ово законима земаљским утврди и ујамчи. Даље пак економни живот сам се по себи кретањем елемената а по законима прописаној форми ствара и развија.

Са гледишта природног економно кретање, а у крајњем реду и целокупни живот, потиче и долази од личних елеме-

¹⁾ По себи се разуме да су све везе и сви односи друштвени дискретне над-органске природе (т. ј. конкретно физичко срашћивање). Отуда је и тежак појам друштва као целине и надорганског тела.

²⁾ Као што је познато животињски организам састоји се из *вегетативне* и *анималне* системе. Из каквих се пак система друштвени организам састоји, није нам задатак овде да расправљамо.

ната; ово и јесу *активни* елементи у друштву. Економна добра по природноме опредељењу своје имају више пасивну улогу у друштву; стоје у власти човековој и јесу средства за постигнуће његових цељи и потреба. Обично се каже: човек влада материјалним добрима и природним силама. Но у формалним друштвима овај природни однос између личних и материјалних елемената може врло лако да се изврне и дегенирише, особито кад природни положај и улога човекова у економном свету нису довољно законима земаљским уређени и обезбеђени.

Како право баштинско тако и право сопствености јесте система и форма економне организације, — но система економних односа код баштине битно се разликује од системе економних односа код својине. Код баштине или баштинског права влада *натурализам* (природни економни закони и односи), а код својине или права сопствености напротив *капитализам* (неприродни економни закони и односи.)

Баштина или баштинско право јесте прави *натурализам*. Породица је овде фактор имовински, друштвена чланица или јединица. Породица је органски развијена појава личних елемената. Односи између личних и материјалних елемената посве су природни. Произвођач је у сваком случају власник или господар, а предмети имовине стоје у његовој власти, и јесу средства за постигнуће човекових цељи и потреба. — Својина или право сопствености јесте прави *капитализам*. Док је капитализам непотпун и неразвијен, дотле још односи између личних и материјалних елемената и могу да буду природни; но кад се капитализам потпуно развије,¹⁾ тада бесловесна материја преовлађује и претвара рад радеников у предмет имовине — капитал постаје цељ, а човек средство за нагомилавање капитала.

Даље код баштине влада начело слободе, братства и једнакости и то у правој смислу речи, јер колективизам сам

¹⁾ Узроци капитализму леже у економној организацији, а не у природној материји.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

собом све то носи. Сваки члан породице слободан је, јер су му имовинска права законом ујамчена и осигурана. Ова економна слобода није само илузорна, већ је стварна, почем нико не може право своје да прода, баш и кад хоће. Закони земаљски не дозвољавају му, да себе фукаром и надничаром учини. На баштини као што смо ју преставили, влада потпуно братство и једнакост међу члановима породице и онда, кад се они непрестано деле и цепају, јер система оковане деобе није кадра односе слободе братства и једнакости ни у чему да измени. Све ово вечно траје, јер је и баштина такве природе.¹⁾ Ови односи тичу се не само поједине баштине, већ и целокупне системе економне организације, баштинскога права, почем овим правом сви односи у друштву јесу према природи а на основу слободе братства и једнакости међу људима уређени регулисани и санкционисани.²⁾ — Од свега овог код својине ни трага нема. Слобода братство и једнакост то су само фикције модернога законодавца и поборника својине, а у самој ствари у економном свету владају највеће разлике неједнакости па и зависности међу људима. Својина је узрок свима данашњим друштвеним залима и несрећама, у колико ово долази од економне организације друштва.

Закони баштине потичу из природних економних односа и закона, а заснивају се на начелима колективизма; — закони својине потичу из модерне економне слободе, а заснивају се на начелима индивидуализма. Индивидуа је клица, а модерна економна слобода земљиште, у којем је својина постала и развила се.

Према овоме баштина је права хришћанска установа. Она потпуно одговара начелима бого-човека, начелима праве слободе братства и једнакости међу људима, у колико је све

¹⁾ Ова вечност релативне је природе, траје донде док и колективизам приватне имовине.

²⁾ Код баштинскога права влада појам ограничене имовине.

Физички а и математички даје се доказати, да је апсолутно немогуће, да се нека баштина као гладна година отегне, а да при том слобода братство и једнакост међу људима владају.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ово код приватне имовине могуће. Ово је најприроднија система економне организације за оне народе, код којих приватна имовина влада. Шта више кад би баштинско право као систему економне организације испитали у свој детаљности и целокупности његовој, нарочито утицај овог права на друштво и људе, ми би се уверили, да ово *српско* право носи и садржи у себи проблеме за решење данашњег¹⁾ друштвеног питања. Само на начелима колективизма друштвено се питање повољно решити може. Индивидуализам је за ту циљ апсолутно неспособан.²⁾

Но ми ћемо баштинско право, као систему економне организације, изложити другом приликом, кад будемо расправљали питање о реорганизацији *задруге*.³⁾ овде пак да обратимо мало већу пажњу на право сопствености, и да упознамо ову правну и економну систему како у формалноме тако и природноме погледу.

¹⁾ *Данашњи* велимо с тога што и поборници својине доказују, да је за степен савршенства данашње производње, *приватна* имовина неопходно нужна. Баштина је појам приватне имовине, али на крају и поборницима својине опет *колективизам*.

²⁾ Ево како се *Лавле* у овоме погледу изражава :

„Pour arriver à ce résultat, la propriété quiritaire telle que nous l'a léguée le dur génie des Romains, n'est pas assez flexible, assez humaine. Sans revenir aux institutions des temps primitifs, je crois qu'on peut emprunter au système de la possession germanique et slave, des principes mieux en rapport que le droit romain avec les nécessités des démocraties, parce qu'ils reconnaissent à chacun le droit individuel et naturel de propriété. Généralement, quand on parle de la propriété il semble qu'elle ne puisse exister que sous une forme unique, celle que nous voyons en vigueur autour de nous. C'est là une profonde et fâcheuse erreur, qui empêche de s'élever à une conception plus haute du droit. Le *dominium* exclusif, personnel et héréditaire, appliqué à la terre est un fait relativement très-récent, et pendant bien longtemps les hommes n'ont connu et pratiqué que la possession collective. Puisque l'organisation sociale a subi de si profondes modifications à travers les siècles, il ne dit pas être interdit de rechercher des arrangements sociaux plus parfaits que ceux que nous connaissons. Nous y sommes même obligés sous peine d'aboutir à une impasse où la civilisation périrait“ (De la propriété et de ses formes, par Emile de Laveleye, préface, стр. XII).

³⁾ Као што ће читатељ лако увидети цела ова расправа јесте само продужење *Еволуције српске задруге*; јер смо се решили да *други део* Еволуције у одломцима израдимо, и поступно јавности предамо.

Обично се мисли да је својина или право сопствености — капитализам — најприроднија и најсавршенија система и форма економне организације. Ово потврђење потиче из крајњег заноса незнања и не познавања појава, коси се са начелима органског живота, предпоставља да је друштво људско у развићу своме дошло до краја и врхунца те да нема куд даље, а изречено је и одвише на памет.

Неки писци — а међу њима нарочито *Лавле*¹⁾ — одричу праву сопствености *јавно-правни* значај, „које ће рећи,“ да право сопствености није никаква система економне организације или бар, да ово право одвећ непотпуно и несавршено регулише економне односе у друштву. И доиста између јавног и приватног права постоји данас грдна провала и разлика, као да економни живот није извесна грана друштвеног живота у опште. По овим назорима задатак права сопствености био би управо само тај, да регулише односе најнижега реда у друштву — друштвене јединице (ћелије) или највише тако звано ткање економно, — не пак целокупну органску економну систему. И заиста право сопствености као система економне организације мора бити одвећ несавршена и неразвијена, кад стручњак и научењак првог реда, као што је Лавле, није могао јавно-правни значај да јој примети.

И ако не спадамо ни у какве поборнике и обожаваоце својине, ипак зато мишљење западних писаца не можемо *уопште* да усвојимо, јер често и оно што је највећи неред и неправда, највеће несавршенство форме у природи, може још да буде закони ред и поредак за друштво. Право сопствености регулишући односе најнижега реда, регулише у исто доба и односе целокупне економне (вегетативне) системе друштвеног организма. Што се пак економна система састоји из простога ткања и самосталних јединица (ћелија), томе није криво право сопствености, јер ово и не треба да буде никаква савршенија форма и система, него што је сама производња. Шта више и баш напротив, ово је јасан доказ, да се

¹⁾ Види поменуто Лавлејево дело, особито *предговор* стр. XIII XIV XV итд.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

сав економни значај данашњег јавног права своди на приватно право, т. ј. да се право сопствености као система и форма економне организације у првим зачетцима органског савршенства налази. Може бити да је право сопствености одвећ неприродна система економних односа, може бити да се ова система на одвећ ниском ступњу формалног савршенства налази; али све то није довољан разлог, да се праву сопствености као системи економне организације јавно-правни значај посве одрече. Ово пак тим мање, што право сопствености још и данас влада и постоји, што је оно доиста следствено и систематички из извеснога начела изведено, и што је оно кадро све економне односе у друштву неком да регулише. У поменути погрешку могли су западни писци одвећ лако пасти особито с тога, што само код савршених формама и организама у природи система се јасно види; код несавршених пак, она је мутна тамна и нејасна. Неприродни односи који код права сопствености владају, такође у многome спречавају сазнање и разумевање форме и целине. Ово пак тим више што је економни живот само једна грана друштвеног живота у опште.¹⁾ Свака имовинска форма, кад је ово система правилно регулисаних односа, не пак каква збрка и бесмислица, мора да има и јавно-правног значаја. По себи се пак разуме, да имовинска система не мора да регулише ни све приватно-правне, још мање пак јавно-правне односе. Право сопствености као система и форма економне организације влада код већине и готово свију данашњих европских народа; ово је доиста форма и система, по којој се елементи у данашњем друштву нагомилавају, састављају и распоређују. Што је пак код овог права система економне организације несавршена, па и неприродна, то је опет друга ствар.

Судећи по особеним својствима својине, лако је увидети, да се највеће савршенство права сопствености састоји у томе,

¹⁾ Обично се економна система пореди са осталим системама друштвеног живота, па почем су све оне савршеније и развијеније него ли економна, то се онда мисли да ова система нема никаквог јавно-правног значаја.

да имовина буде што самовољнија и разузданија (*слободна* у модерном смислу речи). Ово савршенство постигнуто је постепеним или и наглим изменама (како код којих народа) природних особених имовинских својстава. Кад је својина дошла до највишег ступња свога савршенства, кад се она свију природних и друштвених окова отресла,¹⁾ кад је она у највећем степену постала слободва т. ј. *уста* — тада се тек право сопствености као система економне организације налази на најнижем ступњу формалнога несавршенства. У колико се пак производња а услед тога и система економне организације усавршава, у толико и јавно-правни значај права сопствености све више на површину избија (бива јаснији и видљивији), али у исто доба и имовина карактере своје економне разузданости и модерне слободе губи — приватно-правни значај својине опада, имовина бива све већма ограничена, и непрестано тежи да се у јавну или друштвену установу претвори и преобрази. Право сопствености са својом модерном слободом и није кадро ни за какве савршеније облике економне организације.

Право сопствености као система и форма економне организације налази се на одвећ ниском ступњу (*над*)органске еволуције. Постоји *интеграција* друштвених маса и елемената. Шта више она нам се увек и то само у вишој форми органскога ткања и ћелија појављује. — Влада такође и *диференциација*. Но ова се тиче више простога ткања и економних јединица, не пак друштвених делова и органа. — У погледу *систематизације* ваља нам приметити, да је ово тако рећи прост збир и агрегат интегрисаних и диференцираних економних јединица и простога ткања. — И тако важи правило, да је право сопствености као система и форма економне организације одвећ агрегатске природе — што је највеће несавршенство у низу органске еволуције.

¹⁾ У првоме реду природа ставља ограничења својини; под првобитним натурализмом права својина управо није ни могла да се потпуно развије. Даље и система економне и у опште друштвене организације може својину јако да ограничава; нарочито феудализам је својину у постанку и развоју њеном веома спречавао.

Када се пак производња развија и усавршава, тада постепено и диференцијација све више значај друштвених делова и органа добија, следствено овоме и интеграција други вид на-се узима, а целокупна система све више тежи да прави јавно-правни значај задобије. Постепено избијају и ничу фабрички и други разни закони, који су саставни делови јавнога права неке земље, а којима је циљ, да економно самовољство и модерну слободу ограниче.

Али ни тиме није највише савршенство економне организације постигнуто, нити је тиме економни живот у еволуцији својој до краја и врхунца дошао. Виши ступањ формалнога савршенства састоји се у томе кад имовина у државне или друштвене руке пређе. Овај преображај, код неких народа, а по неким гранама економног живота, налазимо већ и фактички остварен.¹⁾

Модерни законодавац у свом грађанском законнику нарочито §-у 196 доказује, да је и оваква државна или друштвена имовина још својина. У самој ствари пак оваква имовина чини средину и прелаз од индивидуализма ка колективизму (друштвеном). Као индивидуализам она је до крајности накарана и накарађена, и изгубила је главне карактере и особине своје: нити је наследна у модерном смислу, нити је индивидуални фактор имовински, нити се продаје, а најпосле не цела се и не дели се. Као колективизам она је опет недовршена и недонесена; јер припада држави као правном лицу, и јесте као неки финансијски извор, — а није друштвена имовина у правом смислу. Потребне су још неке измене, те да се ова имовина у прави колективизам претвори и преобрази.²⁾

Преображај својине у праву јавну и друштвену уставну и имовину може да буде реформом или револуцијом. Нека поборници својине изврше овај преображај како хоће (или реформом или револуцијом) у крајњем реду мораће и

¹⁾ Нарочито код саобраћајних средстава, као што су: телеграфи, поште, железнице и т. д.

²⁾ Које су те измене, то ће и поборници својине лако моћи да погоде.

они доћи до убеђења, да је колективизам много савршенија система и форма економне организације него ли индивидуализам.

И тако право сопствености као система економне организације нема јавно-правног значаја у правом правном и законском смислу речи једино с тога, што је ово одвећ несавршена и неразвијена система економних односа, те се сва система економне организације своди на приватно право. У колико се пак производња, а услед тога и система и форма економне организације развија и усавршава, у толико и јавно-правни значај ове форме и системе јасније на површину избија, а највеће савршенство економне организације, у колико се са степена савршенства данашње науке предвидети може, то је пропаст индивидуализма и успостављење колективизма.

У природноме погледу пак још много жалосније стојимо са својином или правом сопствености него ли у формалном. Ова система економне организације не само што је по облику своје несавршена, већ она и одвећ неприродне и нечовечне економне односе у данашњем друштву ствара. Право сопствености уноси у економни живот неограничену вољу и слободу као *организирајућу* силу, не обзирући се на то што ова слобода вуче за собом економни рат и борбу међу елементима. Што су пак овај рат и борба закоником регулисани, то доказује само санкцију модерне слободе и савршенство грађанског законика, — да грађански законик одговара степену савршенства данашње производње, — не пак да су односи природни и човечни.¹⁾ По себи се разуме, да у економној борби лични елементи нису могли своју економну самосталност и свој природни положај у друштву да одрже ни утврде. У крајњем реду преовладала је бесловесна материја, и претворила рад радеников у робу т. ј. предмет имовине. Право сопствености као система економне организације

¹⁾ И најнечовечији законици, као н.пр. римски закони о рошству, и модерни закони о својини, могу да буду потпуни и савршени, кад одговарају степену савршенства производње.

ни најмање се за самосталност, независност и природни положај личних елемената у друштву побринуло није, нити им је ово законима земаљским ујамчило. Задатак је овог права, да uklони све препоне слободном и неограниченом кретању међу елементима т. ј. да створи такве услове и такво земљиште, како ће економни рат и борба што већма моћи да бесне и владају; елементима пак остављено је, да се сами по себи слажу и распоређују, како економни рат и борба собом доносе. Шта више ово право поставља правила и прописе тој борби и том рату. У модерном друштву економни су односи онакви, као што су код дивљака политички и друштвени односи у опште; с тим још додатком (на жалост), што економни рат и борба имају овде још и позитивних прописа и одредаба, — што је тек прави доказ највећег дивљачког економног стања.¹⁾ Неприродни односи и економно дивљаштво добили су овде потпуног правног чак и политичког значаја — што је опет највећа брука за модерно друштво.

И тако ни у формалноме ни у природноме погледу не могу се поборници права сопствености, поборници модернога економног реда и поретка у друштву много разметати, најмање пак поборници српске недовршене и недонесене својине. Природни економни односи и природно економно стање постоје код данашњих Срба само у толико, у колико је капитализам неразвијен, у колико се трагови старог баптинског права опажају. О савршенству економне организације данашњих Срба нећемо пак ни да говоримо, јер је ово нека збрка између старих српских и западних римских појмова. Данашња српска економна организација то је управо прелазно стање од (породичног) колективизма ка правоме индивидуализму.

Економна слобода јесте данас „организирајућа“ и економну систему и целину „стварајућа“ сила — vismediatrix

¹⁾ Какви су так остали политички односи у данашњем друштву, то нас се овде не тиче. Њихова природност и савршенство не условљава природност и савршенство економног правног стања.

naturae. Но слобода се у данашњем економном животу и данашњој економној науци одвећ погрешно тумачи и разумева, као што дивљаци тумаче и разумеју грађанску и политичку слободу у опште. Ово је економни рат и борба, највећи неред у природи; економна разузданост и неограниченост, економно дивљаштво. Права слобода то је природни ред и поредак у друштву. Права слобода јесте економна самосталност и независност; ово пак условљава материјална добра и власт имовинску над њима. Треба дивљачку слободу и економну разузданост ограничити, економну самосталност и независност успоставити и заштитити од стране превласти и спољњег задирања, а природне односе утврдити и производњу на природни и самостални унутарњи ток и развитак упутити. Кад је политичка слобода одвећ проста и природна ствар, зашто онда толиких земаљских закона, који човеково кретање у природи ограђују и регулишу? — Зар економним животом и економном слободом не владају исти они закони, који и осталим гранама друштвеног живота и слободе у опште? — и зар је природни ред и поредак могућ без законског ограничења и законске гаранције и без законске заштите економне слободе и самосталности? — Зашто се модерно друштво није побринуло, да и економни односи буду засновани на начелима природне правде и човечности, као и сви остали односи политичког живота у данашњем друштву? — Модерни законодавац познаје може бити све остале појаве у природи, само не познаје довољно природу човекову и природу производње. Златни век српске историје пропао је заједно са баштинским правом, а место тога овладало је економно дивљаштво. Економна слобода немогућа је без законског ограничења и без законске заштите. У данашњем друштву где су економни односи јако развијени и компликовани, економна слобода условљава позитивне законе. Овима је задатак да економну самосталност утврде и одреде како у унутарњим тако и спољним односима, и у опште да цео економни живот регулишу и ујамче. Слобода без законске заштите и без законског ограничења то је економно дивљаштво. Модерни

земаљски закони нису никаква заштита економне самосталности и независности; баш напротив ово је економни рат и борба. Модерна економна слобода неограничена и не заштићена је. Ова слобода, у унутарњим народним односима подрива и уништава самосталност и независност појединих членица економног живота, а у спољним међународним односима економну самосталност и независност читавих народа. Права слобода овладаће, кад у друштву људском економна самосталност и независност буду установљене, кад природни ред и поредак целокупним друштвеним животом буду овладали, и кад економна слобода буде задобила право правног и политичког значаја и нужну заштиту земаљских закона, јер и економна слобода јесте *главни* и саставни део политичке слободе у опште. Законодавац треба праву слободу и природни ред и поредак и у економном свету да утврди и ујамчи, а даље за економни живот нека се не брине. Економни живот се даље сам собом а кретањем елемената ствара и развија.

Колективизам је најприроднија и најсавршенија система економних односа. Ако има гдегод каквих неприродности и несавршенства код колективизма, томе је узрок друштвено уређење и закони земаљски а не природа ствари. Колективизам је витак и гибак до крајности; он може да одговори свима ступњима савршенства производње. Колективизма имамо разних: *племенског, сеоског, приватног*, па најпосле чак и *друштвеног* или *државног*. Но између ових разних врста колективизма постоје увек само *квантитативне* никад пак *квалитативне* разлике, т. ј. система економне организације код свију тих разних врста колективизма увек је једна и иста.¹⁾ Колективизам увек једна и иста природна и човечанска начела шири и утврђује у друштву. По себи се разумева, да и колективизам може на разним ступњима свога савршенства да се појави, т. ј. да се колективизам развија и усавршава. Колективизам у опште одговара природним правима човековим, и

¹⁾ Племенски, сеоски и приватни колективизам види у *Еволуцији српске задруге* стр 39. 46 63.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

свима ступњима савршенства производње, тако да са одвећ малим и незнатним вариацијама и изменама грађанског законика може вечно да влада у друштву. Колективизам усређава народе, гдегод влада, јер сеје и утврђује онакве односе и онаква начела, која се у данашњој науци и у данашњем животу само за *идеале* сматрају. Носећи у себи божанствену правду и слободу, он измирује небо са земљом. Сретни су они народи који су колективизам и Христову науку усвојили и разумели;¹⁾ несретни пак они, који ово погрешно тумаче и изврћу.

Колективизам, сам по себи, није тако страشان, као што се обично мисли. Колективизам је владао код Срба од искони српског племена и народа, па све до — модерног грађанског законика. Страшни су: грабеж и отимање, превласт и надмоћије, — а све су то начела индивидуализма.

И *задруга* заснована је на начелима колективизма. Код Срба управо и немамо никаквог другог приватног колективизма сем тог породичног. Баштина је основа задрузи и задружном животу. Задруга се појавила у српској историји заједно са баштином, на баштини одржава се, а управо рећи са баштином заједно и пропада, јер губи основу своју. *Баштина* и *породични колективизам* то је једно и исто. Баштина је и постала услед породичног и задружног живота. — Баштинско право то је опет система економне организације старог српског друштва. — Питање наступа: кад је ова система економних односа у свој потпуности својој владала, кад је она у највећем јеку била код Срба? — Одговор је врло кратак: у пре-феудално доба,²⁾ доба неутрализма.³⁾ — Феудализам је баштину већ у неколико наказио и накарадио,

¹⁾ По себи се разуме, да су начела божанске правде и слободе код неких народа и племена још и пре Христа владала.

²⁾ О овоме немамо историјских података, али према степену савршенства производње и развићу системе економне организације може се то поуздано тврдити.

³⁾ Тада је, може бити, код Срба владао појам *абсоlutно недељиве* имовине. Ово пак тим вероватније, што у то доба *земље* измађаху саобр најне вредности.

а капитализам је сатро и уништио. Кад већ индукцијом као научном методом морамо да се служимо, онда о баштини и баштинском праву можемо у првome реду да судимо по траговима из српског феудалног права. Но и овде треба увек на уму имати, шта је то природа баштине и баштинског права, а шта је опет феудализам собом донео. И заиста, под системом феудалне организације, а по неким и извесним особеним својствима, налазимо баштину чисту овејану и неокрњену. Нека својства пак феудализам је изопачио и у неколико изменуо. Вредно је приметити, да под феудализмом баштинско право има много ширег политичког значаја, него што се то од имовинске системе и захтева, — доказ, да је баштинско право некад служило као основа целокупне (не само економне) друштвене организације.¹⁾ У колико пак феудални подаци не залежу, или у колико би баштинина својства била мутна, тамна и нејасна, нарочито пак кад се добијено својство само боље утврђује и објашњава, можемо се служити и доцнијим законима, особито оним, који су на српском народном обичају засновани, као што је на пр. *Закон за Војену границу*. Овај закон најбољи нам је доказ, да је код Срба и у најновије доба колективизам приватне имовине владао, јер је приљен из народног живота. У исто доба ваља нам приметити, да између Срба и Хрвата ми никакве разлике у овој расправи правили нисмо. Ми смо се позивали на Душанов законик као и на Пољички статут, а на Пољички статут као и на Душанов законик. Друге су политичке прилике и узроци, који су ова два братака народа одвојили и оценили; економни живот им је у имовинском погледу и бар у главnome један и исти. По себи се разуме, да се трагови баштинске системе и у данашњем правном животу српског народа опажају, нарочито у колико задруга и овде влада. Редактор српског грађанског законика, и ако се предпоставити мора, да је модерне и римске имовинске појмове тачно познавао, ипак није могао струји

¹⁾ Тако и пр племенски или жупски поглавари (жупани) имали су чак и судску власт у својим рукама. Ово је у маломе *држава* (civitas).

српског живља да одоле, те је својину или право сопствености наказоа и накарадио. Уплив српског економног живота тим је јаснији и видљивији, што су те скаредности и наказаности већином баш правилно и систематички изведене. Па и у обичајном праву данашњих Срба виђамо често и такве појаве (нарочито код *деобе*), које су са гледишта римских и модерних законика необјашњиве и неразумљиве, — што су такође трагови старе српске имовинске системе. — Задруга заснована на начелима својине, то је нека збрка између колективизма и индивидуализма, — то је скаредност и наказа у природи. Својина није никаква основа задрузи и задружном животу. Баш напротив, својина је пуна злог сока, који задругу нагриза, растројава, а у крајњем реду и уништава. Или задруга и баштинско право, или својина и право сопствености, то је раскрсница на којој се српско друштво после ослобођења од Турака налазило. Оно се упутило правцем индивидуализма.

Колективизам и индивидуализам јесу две супротности у природи. Код колективизма влада природни ред и поредак, код индивидуализма напротив највећи неред и неограниченост.¹⁾ Индивидуализам се развио систематичким дегенерисањем и изопачавањем природних особених имовинских својстава. Исто тако и обратно колективизам може да постане и да се развије природним ограничавањем и систематичким измењивањем особених својстава данас владајуће имовинске системе, својине или индивидуализма.

(Свршиће се.)

¹⁾ Модерни законици регулишу и санкционишу тај неред и ту неограниченост. Неред и неограниченост имају такође својих природних законских прописа, јер је и ово извесна форма кретања.

ПРЕГЛЕД РАДА КАСАЦИОНОГ СУДА за прошлу 1887-му годину.

У прошлој 1887-ој год. дошло је касационом суду свега 4696 предмета, што се види из деловодног протокола за ту годину. Од њих било је за судску расправу 2279 предмета грађанских а 1888 кривичних. Но, како су остала од прошле 1886-те год. несвршена 2 предмета грађанска и 4 кривична, то је касациони суд имао свега у овој години за расправу 2281 грађански и 1892 кривична или свега 4137 предмета. Остали број од 523 пада на рачуноводство и администрацију.

Од дела која су за расправу била касациони је суд распрасио и то :

I Грађанска дела.

1. У својим редовним седницама (по одељењима) 2163 предмета, тако, да је од њих оснажио 701 решење, 340 пресуда првостепених судова и 406 апелационих пресуда. Свега дакле оснажио је 1447 одлука нижих судова. Поништио је пак 358 решења, 87 пресуда првостепених судова и 106 апелационих пресуда или свега поништио је 551-ну одлуку. Осим овог враћен је 21 предмет нерасмотрен, направљено је 15 предмета о изузећу судова и судија и дата су упутства судовима у 134 предмета.

2. У својим оштим седницама распрасио је касациони суд 62 предмета, тако, да је у 29 предмета усвојио противразлоге нижих судова као умесне, а по 33 предмета одржао је примедбе одељења као умесне и препоручио је судовима, који су противразлоге дали, да по примедбама одељења поступе.

3. Дежурно одељење од 15 Јуна до конца Јула расмотрило је и решило 34 предмета, од којих су 17 решења одобрена, 16 уништена, а по једном делу дато је суду упутство.

Према наведеном касациони је суд распрасио свега 2264, а остало му несвршених 17 предмета грађанске природе, што свега износи 2281, колико је и било на расправи за 1887 год.

II Кривична дела.

1. У својим редовним седницама касациони је суд распрасио 1746 предмета, и то тако, да је оснажио 519 решења, 115 пресуда првостепених судова (државних), 230 поротних пресуда и 354 апелационих пресуда. Поништио је пак 238 решења, 54 пресуда првосте-

вених судава (државних), 30 поротних и 69 апелационих пресуда. Свега дакле *оснажио је 1218 а поништио 391 одлуку*. Уз ово касациони суд расправно је и 15 питања о сукобу, дао упутства нижим судовима по 59, полицијским властима по 42 предмета и вратио је 21 дело нерасмотрено. Свега дакле *разгледао је 1746 предмета*.

2. У својим општим седницама касациони суд расправно је 81 предмет кривичне природе, тако, да су по 12 предмета остали противразлози а по 69 остале примедбе касационог суда у сили и снази. Уз ово расправљено је и 15 питања о давању судија под суд, по 7 предмета огласила се општа седница за ненадлежну да се у расправу упушта, и донела је своју одлуку у 7 питања о разумевању извесног прописа законског.

3. *Делушно одељење за време ферија* расмотрило је и решило 34 предмета, и то тако, да су 18 решења судских ознажена а 10 уништена, а по 6 предмета дато је судовима упутство.

И тако касациони суд расправно је 1890 а остала му неовршена 2 предмета, што свега чини 1892 предмета, колико је и било на расправи за годину 1887-му.

Према до сад наведеноме касациони суд расправно је које грађанских које кривичних дела :

1, у редовним седницама	3914
2, у општим седницама	172
3, за време судеког одмора	68
свега дакле решено је:	4154
а остало неовршених (17 грађ. + 2 крив).	19
што износи суму од	4173
чиме се изравњује број дошавших дела. —	

Да упоредимо на овоме месту рад касационог суда у минулим годинама са радом у овој 1887-ој год. како би се из тога видело, да ли рад касац. суда расте, или стоји на једно место или још опада. —

Да почнемо са годином 1876-ом, дакле са 12 год. натраг, па ћемо за тим сваку трећу годину узети као мерило. И тако дошло је касационом суду на расправу :

Год. 1876 —	2124 предм. грађ.	990 крив.	свега 3114 дела
„ 1878 —	1315 „	1529 „	2844 „
„ 1881 —	2460 „	1540 „	4000 „
„ 1884 —	2421 „	1743 „	4164 „
„ 1887 —	2279 „	1888 „	4167 „

Резултат овога упоређења јасан је доказ, да број долазећих предмета за рад касационог суда *не само што не опада, као што се*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BG

мисли, већ напротив с године у годину све више расте. Број грађанских дела у 1887 год. заузима средње место, јер има од тога броја 2 већа и 2 мања, али на жалост број кривичних дела заузима прво место, тако, да је од мањег броја у споменутим годинама већи са 89%, а од највећег пак са 145 дела. Што у тој мери не расте и број грађанских дела, мислимо да је поглавити узрок закон о таксама, по коме се мора такса у напред да плаћа, што чини, да се људи тек крајњом нуждом нагнани упуштају у парничење или у мањим стварима сасвим га напуштају.

У години 1887-ој оптужено је свега 3315 лица, од којих највише има сељака — 2070, за њима по броју највише долазе трговци — 223, општински часници — 203, женскиње — 153, чиновници и практиканти — 114, занатлије — 98, слуге и надничари — 94, уредници, штампари и дописници 75 и т. д.

Од горепоменутих 3315 оптужених лица, осуђени су свега 971, један је смрћу избегао осуду, ослобођени су пак судском одлуком 788.

Свега дакле изречена је судска одлука над 1760 оптуженика. Изгледа према овоме, да је остатак у 1555 лица сувише велики, према броју несвршених дела, но ово се објашњава тиме, што у ових 1555 лица долазе и она о којима је полицијска власт по § 29 кривичног пост. одлуку донела, дакле, где до судске осуде није ни долазило. Даље и она лица у оним делима по којима никакова осуда судска ни донета није, као у питању о узимању под суд, пуштању на јемство, повторно суђење, по делима враћеним с упутствима судовима и полицијским властима и т. д.

Да укратко пређемо сразмеру главнијих осуда према броју лица осуђених.

Од 971 осуђеног има их 34 над којима је смртна казна изречена, 442 који су осуђени на робију и 445 који имају да издрже казну затвора. Према овоме долази 3.45% или 7 на 200 осуђених на смрт, огромни проценат; 47% на робију, а толико и нешто мало више на затвор. —

По законској квалификацији казнимих дела било је највише крађа — 500, а међу овим највише опасних 281, убиства 311, повреде тела 176, јавних увреда 121, утаја 114, увреда и клевета путем штампе 106, разбојништва 104, злоупотреба у дужности 102 и т. д. Крађе долазе 23% убиства скоро 15%, сувише много.

Да приметимо овде, да се убиства тако олако и скоро за ништа догађају, да редко у коме случају има за то озбиљнија повода. —

На законодавству је да размисли о овоме.

Др. З. У.

БЕРЛИНСКИ УГОВОР

(Свршетак)

Чл. 23. Висока Порта обвезује се да примени у свему органички правилник од 1868 год. на острову Криту, уносећи у њега модификације за које се нађе да су умесне. Подобни правилници који су удешени према локалним потребама, изузимајући ослобођење од дажбина које ужива Крит, имају се завести и у свима осталим деловима Европске Турске за које није предвиђена нарочита организација овим уговором. В. Порта одредиће нарочите комисије, у којима ће урођеници бити довољно заступљени, да израде појединости ових правилника за сваку провинцију. Предлози који буду израђени за организацију поднеће се В. Порти на преглед, која ће саслушати мишљење европске комисије, установљене за Источну Румелију, пре него што обнародује акта о њихову узаконењу.

Чл. 24. У случају да се В. Порта и Грчка неби споразумеле о исправци границе, која је означена у 13-ом протоколу Берлинског конгреса, задржавају право Немачка, Аустро-Угарска, Француска, Велика Британија, Италија и Русија да понуде њихово посредовање обема странама ради олакшања погодбе.

Чл. 25. Босну и Херцеговину окупираће Аустро-Угарска која ће овим провинцијама и управљати. У санџаку Ново-Пазарском, који се простире између Србије и Црне Горе у правцу ка југо-истоку преко Митровице, остаће и даље турска управа, пошто Аустро-Угарска не жели да се прими управе и тога санџака. Али Аустро-Угарска задржава себи право да држи гарнизоне и да има војене и саобраћајне путове на целој простору тога дела пређашњег босанског вилајета, да би сигурно могла одржати ново политичко стање и слободу и безбедност на саобраћајним путевима. Влада Аустро-Угарска и Турска задржавају право да се међусобно споразуму о појединостима.

Чл. 26. Висока Порта признаје независност Црне Горе, а признају је и све оне високе уговорне стране које ју још нису признале.

Чл. 27. Високе уговорне стране сложиле су се на ове услове: У Црној Гори разлика у вери не може се употребити као основ да неко буде искључен или онеспособљен да ужива грађанска и политичка права, да се прими јавне службе, да врши јавне послове и ужива почести, или да упражњава занатлиске и индустријске радње ма у коме месту. Слобода и јавно вршење свију верских обреда осигурано је свима домородцима Црне Горе, као и странцима, и никаква препрека не може се стављати ни хијерархској организацији разних вероисповеди ни њиховим односима са духовним поглаварима њиховим.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Чл. 28. одређује границе Црној Гори.

Чл. 29. Бар (Антивари) и његово приморје додају се Црној Гори под следећим условима: Предели који леже јужно од овог земљишта, по граници горе означеној до Бојане, разумевајући и Дулцињ, имају се вратити Турској. Општина Спицка до јужне границе која је означена у детаљном опису граница, има припасти Далмацији. Црна Гора уживаће потпуну слободу пловидбе на реци Бојани. Несмеју се подићи тврђаве поред ове реке, изузимајући оне које су нужне за одбрану Скадра, а које се не могу простирати даље од 6 километара од ове вароши. Црна Гора не може имати ратне лађе. Барско пристаниште и све воде Црне Горе имају бити затворене за ратне лађе свију народности. Порушиће се утврђења која се налазе између језера и приморја на црногорском земљишту, а нова не могу се подизати. Поморску и санитарску полицију пред Баром и поред црногорске обале вршиће Аустро-Угарска са својим лађама крстарицама. Црна Гора усваја поморске законе који важе за Далмацију. Од своје стране Аустро-Угарска обвезује се на консуларну протекцију црногорске трговачке заставе. Црна Гора има се споразумети са Аустро-Угарском о праву подизања и одржавања друма и жељезничке пруге на новоме црногорском земљишту. Осигурава се потпуна слобода саобраћаја по овим путовима.

Чл. 30. уређује имовинске односе муслиманских поседника у крајевима који су придодати Црној Гори, исто као што је прописано и чл. 12 за муслиманске поседнике непокретних имања у Бугарској.

Чл. 31. Кнежевина Црна Гора споразумеће се непосредно са Отоманском Портом о установи црногорских агената у Цариграду и местима у којима се покаже да су нужни. Црногорци који путују и задржавају се у Отоманској царевини, подлеже законима и властима отоманским по општим начелима међународног права и по обичајима који важе за Црногорце.

Чл. 32. одређује рок од 20 дана да црногорске трупе напусте турско а турске трупе црногорско земљиште

Чл. 33. Црна Гора примиће на себе један део јавног отоманског дуга за нове крајеве који су јој уступљени овим уговором мира, а преставници сила у Цариграду одредиће количину тога дуга у споразуму са Високом Портом на правичној основи.

Чл. 34. Високе уговорне стране признају независност кнежевине Србије, везујући је за услове који су изложени у следећем члану: (Види: Уговори и конвенције између Србије и страних држава. Издање министарства иностраних дела 1887 године. — У томе зборнику, на страни 1, изложени су чланци берлинског уговора који се односе на Србију, — чл. 34 до 42 закључно, — а који у осталом садрже исто-

ветне одредбе као и чл. 12, 27, 31 и 33 односно слободе вероисповеди, мусломанских поседника непокретних имања у новим крајевима, о српским поданицима који путују или станују у Турској и о примању једног дела отоманског дуга.)

Чл. 43. признаје независност Румунији.

Чл. 44 садржи исте одредбе о слободи вероисповеди у Румунији које и чл. 5 за Бугарску, чл. 27 за Црну Гору и чл. 35 за Србију.

Чл. 45. Кнежевина Румунија уступа Његовом Величанству цару Русије онај део земљишта Бесарабије, који је одузет Русији Париским трактатом од 1856 год. и који се граничи на западу долином Прута а на југу долином рукавца Килије и утока Старог-Стамбула.

Чл. 46. Острва која образују делту Дунава, као и Змијина острва, санџак Тулче, разумевајући ту и округе Килиски, Сулински, Махмудиски, Исакчиски, Тулчиски, Мачински, Бабадагски, Хирзовски, Кистенцилски и Мецидиски, додају се Румунији. Осим тога кнежевина добија земљиште које лежи јужно од Добруче до граничне линије која почиње источно од Силистрије а свршава се код Црног Мора јужно од Мангалије. Границу означаће европска комисија која буде одређена да означи границе Бугарској.

Чл. 47. Питање о подели вода и риболова спада у делокруг рада европске дунавске комисије.

Чл. 48, 49 и 50 садрже одредбе истога смисла као и чл. 38 који се односи на Србију, а о транзитној такои, трговачким односима са страним државама и праву консулске јурисдикције.

Чл. 51. Што се тиче предузећа у јавним пословима и других исте природе Румунија ступа у права и дужности Високе Порте за целу уступљену јој територију.

Чл. 52. Ради што веће гаранције за слободну пловидбу по Дунаву, која се тиче европског интереса, што је и признато, високе уговорне стране решиле су: да се поруше сва утврђења и сви градови који постоје на Дунаву од Бердапа до ушћа, и да се не могу поново подизати. Ни једна ратна лађа не сме пловити по Дунаву, од Бердапа низ воду, изузимајући лаке лађе које су одређене да врше речну полицију и царинску службу. Лађе кретарице великих сила које станују на ушћу Дунава, могу у свако доба допловити до Галаца.

Чл. 53. Европска дунавска комисија, у којој ће и Румунија бити заступљена, остаје и даље да врши своје послове, а власт јој се простире до Галаца и потпуно је независна од територијалних власти.

Чл. 54. Годину дана пре истека одређеног рока за трајање европске комисије, велике силе договориће се о продужењу њених права или о изменама које би било нужно учинити.

Чл. 55. Правила за пловидбу, речну полицију и надзор од Бердапа до Галаца израдиће европска комисија уз припомоћ пуномоћника оних држава које се граниче реком, а слагаће се са оним правилима која су била или која ће бити издата за доњи Дунав од Галаца на ниже.

Чл. 56. Европска дунавска комисија споразумеће се са надлежнима за сигурно одржање светлеће куле на Змијиним острвима.

Чл. 57. Поверава се Аустро-Угарској да изврши радове који су нужни да се уклоне сметње пролазу кроз Бердап и Катаракте. Подунавске државе поред тога дела реке, чиниће све олакшице које буду захтеване у интересу тих радова. Одредбе чл. VI лондонског уговора од 13 Марта 1871 односно права наплате привремене таксе за покриће трошкова око тога посла, одржавају се у снази у корист Аустро-Угарске.

Чл. 58. Висока Порта уступа руској царевини у Азији земљиште Ардахонско, Карс и Батум, са Батумским пристаништем, као и све крајеве који се налазе између старе руско-турске границе и следеће: (означена је нова граница местимице.)

Чл. 59. Његово Величанство цар Русије изјављује, да је његова намера да прогласи Батум слободним пристаништем, поглавито за трговину.

Чл. 60 враћа Турској долину Алашкерда и варош Бајазит, а даје Персији варош Котур и околину, пошто је тако определила енглеско-руска мешовита комисија за означавање границе између Турске и Персије.

Чл. 61 прописује Порти дужност да побољша стање и заведе реформе у Јерменској и да Јермене чува од напада Черкеза и Курда.

Чл. 62 гарантује слободу вероисповеди у Турској. Свакоме је дозвољено да сведочи пред судом. Свештеници, хаџије и калуђери кад путују по европској или азијској Турској стоје под заштитом дипломатских и консуларних агената великих сила. У светим местима остаје status quo.

Чл. 63. Уговор париски од 30 Марта 1856 и уговор лондонски од 13 Марта 1871 остају и даље у снази, у колико њихове одредбе нису укинуте или изменуте овим уговором.

Чл. 64. Овај уговор ратификоваће се и ратификације изменуће се у Берлину у року од три недеље или и пре ако буде могуће.

Пуномоћници сила потписали су овај уговор и ставили поред потписа печате.

У Берлину 13 Јула 1878 год.

ИЗ СУДНИЦЕ

VII

Меница по пропису § 80. тргов. закона написана, али влашћу неотверђена, није јавна исправа.

(ОДЛУКА ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦИОНОГ СУДА)

Војини тужи масу умр. Василија и тражи, да му плати 700 динара меничнога дуга са интересом 6% од 17 Јуна 1886 г. до исплате.

За доказ поднео је ориђиналну меницу умр. Василија од 17. Јануара 1886 г. и решење суда којим је на ову парницу био упућен.

На одговор браниоца масе тужилац је навео, да ће у остављеном му року поднети несумњиве рукописе умр. Василија ради вештачког сравнења потписа Василијевог на поднетој меници, али доцније одустао је од тога свог обећања и тражио, да суд спор овај пресуди по поднетим доказима.

Бранилац је у одговору на тужбу навео, да тужбу тужиоца не признаје с тога, што не признаје потпис на поднетој меници за Василијев, а није одобрио ни вештачко сравнење пошто он и остале потписе не признаје за несумњиве потписе Василијеве, но доцније одустао је и он од овога последњег.

Према овоме суд узме: „да се меница коју је за доказ тражбе тужиоцеве поднео његов пуномоћник по § 451 гр. суд. пост. угодбљава јавној исправи, јер је начињена по свима прописима § 80 трг. зак. те по томе сваки онај који шта противу истинитости оваке исправе наводи, мора то по § 188 гр. суд. пост. и доказати. Бранилац тужене стец. масе, који је оспорио истинитост потписа дужникова на поднетој меници, то није ни покушао доказати, а камо ли да је доказао, према чему суд сматра да је пуномоћник тужиоца поднетом меницом по § 188, 451 и § 75 трг. закона потпуно доказао своју тражбу, па с тога му се она по § 21 грађ. зак. и досудити има, — за то и пресуди: „да тужена стец. маса умр. Василија плати тужиоцу 700 динара меничног дуга са интересом 6% од 17. Јула 1886 г.“

Апелациони суд по незадовољству тужене стране нашав: „да су по § 187 гр. пост. јавне исправе оне, које су од власти издане или од приватних лица по влашћу оверене, све пак остале исправе при-

ватне су, а ове последње вреде као потпун доказ само у онолико колико тужилац — подносилац — истинитост њену доказао буде (§ 189 гр. суд. пост.)

Поднета меница од стране тужиоца као исправа која није од стране власти потврђена, сматра се као приватна исправа у смотрењу обвезе дужника према повериоцу, а по § 451 гр. суд. пост. упоређује се јавној исправи само при кратком суђењу, на према томе и њену истинитост подносилац мора доказати кад се од дужника оспори.

Тужилац подносићи поменућу меницу као приватну исправу за доказ своје тражбе, требао је према пропису § 189 гр. пост. да докаже и истинитост њену кад бранилац масе не признаје потпис пок. Василија, јер је на њему та дужност остављена по горњем пропису закона.

Па како он није хтео доказе поднети, и ако му је по гласу забелешке стављене на извечном акту то наређено, те да би се вештачењем истинитост доказала, то му је тражење остало без доказа и по § 178 гр. пост. има се од њега као недоказаног одбити⁴, па зато — апел. суд — и пресуди: „да се тужилац одбије од тражења као недоказаног.“

Но по жалби тужилачке стране казациони суд у II одељењу нађе да та пресуда не одговара закону са ових разлога: „менице као доказна средства по § 451 гр. пост. уподобљавају се јавним исправама, те по томе, сваки који против истинитости, такве исправе што наводи, мора свој навод по § 188 истог закона доказати. Па кад је тужилац у даном случају за доказ своје тражбине поднео меницу, коју бранилац тужене масе није признао, суд је погрешно пресудио, да тужилац мора набављати доказ о истинитости потписа дужниковог“ — па зато поменућу пресуду апел. суда поништи и позове га да по овим примедбама поступи.

Али апелац. суд не прими ове примедбе са ових противразлога: „примени § 451 грађ. суд. пост. на који се касац. суд у горњим својим примедбама позива, нема места у овоме случају, јер овде није у питању: да ли ће се овај спор судити редовно или по кратком суђењу, већ је у питању, је ли меница коју је тужилац за доказ свога тражења поднео приватна или јавна исправа?

Па како су у § 187 гр. суд. пост. изложене све оне исправе које закон за јавне сматра, и како тим законским прописом није и меницама непотврђеним, као што је она тужиоцем поднесена, призната важност јавних исправа — то се према томе показана меница има као приватна исправа сматрати. А сматрајући је овако, меница тужиочева, кад се потпис дужника не признаје, вреди само у онолико

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

у колико истинитост њену подносилац буде доказао (§ 189 грађ. суд. поступка).

И касациони суд у својој општој седници од 17 Фебруара 1888 г. № 465, нађе, да примедбе оделења касац. суда не стоје а против-разлози апелац. суда да су закону саобразни, па зато горњу пресуду апелац. суда и оснажи.

Саопштио М. Дамјановић.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Добили смо на приказ књигу: *Les traitès de Garantie a u XIX siècle. Etude de droit international et d'histoire diplomatique* par M. Milovanowitch docteur en droit. Paris 1888. Ми ћемо о овој књизи нашега младог трудбеника коју више проговорити у једном од идућих бројева.

Б Е Л Е Ш К Е

Дебата у пруској скупштини о правничком образовању. — У пруској скупштини дошло је било ту недавно до речи и саветовања о спреми младих правника и о њиховим испитима. Др. Вер узео је правнике студенте у заштиту и бранио их је од прекора да нису приљезни. Међу тим препоручивао је и сам боље правничко изображење. У овом последњем погледу развила се беше жива дебата у којој су учествовали посланици: Бахем, Гинтер, Мајер, Арнсфелд и Бедикар, па је био резултат дебате да је и министар правде признао, да је одиста кратко време за спрему референдара код судских власти од шест месеци. Но у министарству правде, као што се дознаје, мишљења су, да се тек онда, пошто нови грађ. законик ступи у живот, учини основна измена у томе погледу, кад ће и нови поступак за цело немачко царство у живот ступити.

М. Д.

власник:

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

ЂОРЂЕ А. ЋЕНАДОВИЋ

јавни правозаступник